

АНАЛІТИЧНА ТА НЕОРГАНІЧНА ХІМІЯ І ТЕХНОЛОГІЯ

СЛОВО ПРО НАШОГО УЧИТЕЛЯ І КЕРІВНИКА



6 квітня 2007 р. виповнилося 70 років видатному вченому, педагогу, громадському діячеві, заслуженому діячеві науки і техніки України, академіку Академії інженерних наук України, Української екологічної академії наук, Нью-Йоркської академії наук, доктору технічних наук, професору, завідувачу кафедри хімії і технології неорганічних речовин Національного університету “Львівська політехніка” Віктору Теофіловичу Яворському. З Львівською політехнікою пов’язане усе його життя, де пройшов шлях від інженера-дослідника до професора, проявив унікальні наукові, педагогічні та організаторські таланти. За особливі заслуги перед Альма-матер йому присвоєно звання “Почесний професор Львівської політехніки”. Свій ювілей Віктор Теофілович зустрів цілеспрямованим, мобільним, сповненим нових творчих задумів.

За щоденними клопотами ми не завжди осмислюємо, яка людина працює разом з нами, не помічаємо поступу, не встигаємо сказати йому слова визнання, любові і глибокої вдячності. Ювілей – нагода це зробити. Тому ми хочемо розповісти про життєвий шлях цього неординарного науковця і визначного педагога з тим, щоб молодь вчилася на його прикладі і могла згодом продовжити справу, якій він присвятив усе своє життя.

Усі ми походимо з дитинства. Дитячі роки Віктора Теофіловича пройшли в мальовничому карпатському селі Мельничне на Турківщині. Саме тут він одержав свої перші знання, звідси бере початок його любов до праці, рідного краю, української мови, народних традицій. Уже в молоді та юнацькі роки Віктор виділявся серед ровесників – кращий хімік і математик школи, кращий шахіст Турківщини, відмінник у школі, після закінчення якої рік працював учителем математики і хімії, а в 1954 році вступив на хіміко-технологічний факультет Львівського політехнічного інституту.

Ще у далекі студентські роки тодішній завідувач кафедри технології неорганічних речовин А. Животовський зміг помітити здібності студента В. Яворського і залучити його до наукових досліджень. Жадаба до пізнання нового, уміння розв’язувати поставлені завдання визначили подальший життєвий шлях випускника, котрий, одержавши диплом з відзнакою, єдиний з курсу був залишений для роботи на кафедрі спочатку – інженером-дослідником, а потім – асистентом. Наприкінці 1963 р. В.Т. Яворського скеровують у цільову аспірантуру Харківського політехнічного інституту до відомого вченого світового рівня, академіка В. Атрощенко. Він покидає рідну кафедру, молоду дружину (минуло лише 4 місяці, як одружилися) і з раннього ранку до пізнього вечора наполегливо працює над кандидатською дисертацією, яку триумфально захищає через 2,5 роки.

Повернувшись на рідну кафедру, яка на той час була об’єднана з кафедрою процесів і апаратів хімічних виробництв, молодий вчений зосередив свої зусилля на створенні теорії і практики сірчаного виробництва, яке в той час стрімко і бурхливо розвивалося в Західному регіоні України. За короткий час йому вдалося об’єднати навколо себе здібних інженерів, створити міцний колектив не лише однодумців, але і близьких друзів.

Хімічна промисловість Західної України вимагала нових наукових та інженерних кадрів з технології неорганічних речовин. Віктор Теофілович добре розумів, що це завдання може виконати

саме кафедра технології неорганічних речовин з такою славною історією, адже вона була заснована у Львівській політехніці ще у 1912 році відомим польським професором Ігнацієм Мосцицьким. Така кафедра мусила функціонувати самостійно, що врешті-решт В.Т. Яворському і вдалося зреалізувати. Молодий енергійний вчений переконливо довів тодішньому декану хіміко-технологічного факультету В. Тихонову і ректору Львівського політехнічного інституту Г. Денисенку необхідність такої кафедри. Вони повірили в його здібності, творчий потенціал, і в грудні 1969 р. кафедра була створена. Невеликий викладацький колектив, який складався лише з 8 осіб, під керівництвом В. Яворського широко розгорнув науково-дослідницькі роботи теоретичного і прикладного напрямків. Кафедра дуже швидко розросталася, готуючи інженерні та наукові кадри через аспірантуру та із здібних виробничників. За порівняно короткий термін вдалося знайти вирішення цілої низки питань, зв'язаних з удосконаленням та інтенсифікацією існуючого виробництва сірки, розробленням нових, високоефективних технологій сірки з різних видів сировини, підвищенням якості продукції, розширенням її асортименту, ліквідації шкідливих промислових викидів.

Як людина неспокоїної вдачі, котра завжди перебуває у творчому пошуку, Віктор Теофілович наполегливо працює над докторською дисертацією, в якій запропонував і розробив високоефективну технологію сірки високої чистоти і яку успішно захистив у 1973 р. Цю технологію впроваджено на Роздільському сірчаному комбінаті, і вона давала значний економічний ефект. Розвиток сірчаного виробництва потребував наукової і проектної бази – В. Яворський стає одним з ініціаторів створення Центральної науково-дослідної лабораторії сірки, яку очолив перший аспірант Віктора Теофіловича – В. Мельник, та Всесоюзного науково-дослідного і проектного інституту сірки. У 80-х роках професор В. Яворський став загально визнаним у наукових колах лідером досліджень в галузі хімії і технології сірки, організував і очолює єдину в Україні наукову школу з цих проблем. Результати виконаних у цій школі досліджень Віктор Теофілович узагальнив у монографії “Технологія сірки”. Велику допомогу у становленні та розвитку наукової школи сірки надав відомий професор Московського гірничого інституту М. Менковський, з яким В. Яворського і весь колектив кафедри поєднували тісні творчі стосунки.

Вагомі наукові здобутки В.Яворського з учнями у галузі технології калійних і фосфорних добрив. Запропоновано низку нових, екологічно чистих технологій комплексного перероблення вітчизняних полімінеральних калійних руд Прикарпаття. Розроблено науково-технологічні основи твердофазного відновлення фосфатів, сульфатів природним газом у присутності різних додатків. Активну участь Віктор Теофілович прийняв у розробленні Державної програми “Калій України”, спрямованої на відновлення роботи калійних виробництв. Актуальність і цінність цих робіт особливо зростає у зв'язку з гострою необхідністю залучення в сферу промислового виробництва вітчизняних калійних і фосфатних руд, оскільки хімічна промисловість України нині працює на привозній сировині. За останні 15 років розгорнуті дослідження, спрямовані на утилізацію кольорових, рідкісних та дорогоцінних металів із різноманітних відходів виробництва, відпрацьованих катализаторів тощо.

Наукові здобутки В. Яворського зумовлені його надзвичайною працьовитістю, умінням мислити широко, творчо, системно. Він має гострий розум і надзвичайно розвинену наукову інтуїцію. Віктор Теофілович органічно поєднує якості дослідника і дбайливого вихователя інженерних та наукових кадрів. За 38 років, відколи кафедру очолює В. Яворський, вона стала дружним колективом однодумців, утвореним з колишніх його учнів, котрі мають вагомі здобутки у науковій та навчальній роботі. Завідувачу кафедри завжди вдається відчувати настрій, підбадьорити або підтримати підлеглих, що є запорукою ефективного керівництва колективом. Віктор Теофілович щедро передає свої знання, уміння, наукові ідеї учням. Тому зовсім не дивно, що він виховав цілий легіон науковців – 4 доктори та 42 кандидати наук. У його науковому доробку понад 500 наукових праць. Новизна наукових розробок захищена 70 авторськими свідоцтвами СРСР та понад 30 патентами України. Вісім розроблених нових технологічних процесів доведено до промислового втілення на Роздільському і Яворівському ВО “Сірка” (1970–1980 рр.), ЗАТ “Кримський ТИТАН” (2003–2007 рр.). Він співавтор підручника з грифом МОН України “Загальна хімічна технологія”, автор посібника “Основи теоретичної хімії”, співавтор низки навчальних посібників з технічної електрохімії, понад 80 методичних розробок.

Надзвичайну наполегливість, глибоке розуміння потреб розвитку промисловості Західного регіону України виявив професор В. Яворський, докладаючи зусиль для поновлення у Львівській політехніці підготовки фахівців і магістрів за такою необхідною для промисловості Західного регіону України спеціальністю, як “Технічна електрохімія”. Нині кафедра хімії і технології неорганічних речовин володіє сучасною лабораторно-технічною і навчально-методичною базою для підготовки фахівців на належному рівні. Організаторський таланти професора В. Яворського в повну силу виявився під час становлення кафедри, створення лабораторно-технічної бази навчального процесу і науково-дослідної лабораторії і ґрунтувався на глибокому розумінні ним взаємозв'язку між окремими дисциплінами хімічних спеціальностей університету. Тому кафедра об'єднує курс загальної і неорганічної хімії, який є фундаментальною дисципліною хімічної підготовки фахівців з хімічної технології; курс загальної хімічної технології, який узагальнює теоретичні дисципліни хімічної підготовки і є містком для переходу до спеціальних дисциплін; цикл спеціальних дисциплін з неорганічної технології і технічної електрохімії. Такий симбіоз дисциплін виявився досить ефективним, доцільним, оскільки сприяє, з одного боку, викладанню теоретичних дисциплін із позицій вимог технології, а з іншого – підняттю теоретичного рівня викладання технологічних дисциплін.

Уміння об'єднувати колектив, професіоналізм, компетентність, висока відповідальність стали визначальними, коли саме молодому Віктору Теофіловичу довірили в 1967–1971 рр. працювати за сумісництвом заступником декана, а з 1971 р. до 1974 р. – деканом хіміко-технологічного факультету.

В.Яворський – активний громадський діяч. Понад двадцять років він був головою Львівської обласної організації Всесоюзного хімічного товариства ім. Д.І. Менделєєва, заступником голови Львівського обласного правління науково-технічних товариств. Він один із ініціаторів і організаторів у Львові асоціації “Зелений світ”. У 1989–1991 рр. – співголова ради Народного руху Львівського політехнічного інституту. Він член багатьох вчених, наукових методичних рад різного рівня, учасник міжнародних, всесоюзних, республіканських з'їздів, симпозіумів, конференцій, наукових форумів тощо. Понад 20 років очолює секцію хімії та хімічної технології Західного наукового центру НАН і МОН України.

За плідну роботу В. Яворський нагороджений нагрудними знаками: “Відмінник народної освіти УРСР”, “За відмінні успіхи в роботі”, “Винахідник СРСР”, “Відмінник освіти України”, „За наукові досягнення”. Нагороджений золотою і двома срібними медалями ВДНГ СРСР, численними преміями, почесними грамотами, дипломами Всесоюзних, республіканських, обласних тощо організацій. У 2006 р. йому призначена Державна стипендія як видатному діячеві науки.

Хочемо побажати шановному Віктору Теофіловичу доброго здоров'я, творчого натхнення, здійснення всіх задумів і планів, щоб він ще довго і плідно керував нами.

*Колектив кафедри хімії і технології неорганічних речовин
Національного університету “Львівська політехніка”*